

Pembe Candaner: Kırık Cam Teorisi

Her şey ‘ bir kırık cam’la başlıyor... Ama aklınıza gelebilecek her şey. Düzen, karmaşa... Bir kırık cam nelere kadir? İşte size cevabı...

Her şey ‘ bir kırık cam’la başlıyor...
Ama aklınıza gelebilecek her şey.
Düzen, karmaşa... Bir kırık cam
nelere kadir? İşte size cevabı...

Son günlerde Philip Zimbardo’nun çalışmalarını okuyorum. Kendisinin araştırmalarıyla tanışmam üniversite yıllarıydı. Zimbardo suç ve suç eğilimleri üzerine çalışan Stanford’lu bir psikolog. Sıradan insanların bazı çevre koşulların değişmesiyle nasıl canavara dönüşebildiklerini araştıran ve bu durumu araştırmalarıyla ispatlamış biri. Çalışmalarında, özellikle çevre - suç ilişkisini araştırıyor. İçinde bulunulan ortamın, insanları nasıl suça teşvik edebileceğini herkesin anlayabileceği şekilde gözler önüne seriyor.

Birçok önemli araştırması var. Kanımca en ünlülerinden biri, 1969’da yaptığı ve ‘kırık cam teorisi’ni ispatlayan araştırması... Daha sonraları New York’un efsanevi Belediye Başkanı Rudolph Giuliani’nin, şehrin yaşam kalitesini arttırmak ve suçlulardan temizlemek için ilham aldığı çalışma bu. Bu araştırmanın da kullanılmasıyla New York, daha güvenli bir şehir haline gelmiş, adeta suçtan arınıp büyük bir transformasyon yaşamıştı. O döneme bizzat ben de şahit olmuştum buna.

Yıllar sonra Giuliani’ye bunu nasıl başardığını sorduklarında ise şöyle diyordu: “Metruk bir bina düşünün. Binanın camlarından sadece biri kırık olsa bile, o camı hemen tamir ettirmezseniz, yoldan geçen herkes bir taş atıp binanın tüm camlarını kırmaya başlar. Ben, ‘ilk’ cam kırıldığında hemen tamir ettirdim. Bir elektrik direğinin dibine ya da binanın önüne biri, çöp bıraksın mesela. O çöpü hemen kaldırmazsanız herkes çöpünü oraya bırakır ve kıza zamanda çöplük haline dönüşür bu bölge. İlk çöp torbasını hemen kaldırttım...”

Bir sokağın suç bölgesine dönüşme süreci de, önce ‘tek’ bir pencere camının kırılmasıyla başlıyor. Çevreden tepki gelmez ve cam hemen tamir edilmezse oradan geçenler o bölgede düzeni sağlayan bir otorite olmadığını düşünüyor,

diğer camları da kırmaya başlıyor. Ardından daha büyük suçlar geliyor. Bir süre sonra o sokak, polisin bile giremediğı bir mahalleye dönüşüyor.

Bunu anlayan New York polisi önce küçük suçların peşine düşmüş. Toplu taşama araçlarına bilet almadan kaçak binenlerin, apartman girişlerini veya metroları tuvalet olarak kullananların, kamu malına zarar verenlerin, içki şişelerini yola atanların peşine düşüp yakalamış ve cezalandırmış. Polis bu kararlılığıyla “küçük büyük fark etmez, bir sokağın, bir istasyonunun veya mahallenin suç üreten yere dönüşmesine izin vermeyeceğiz” dediğini göstermiş. Sonunda da şehri suçtan arındırmayı başarmışlar.

Kıssadan hisse... Her şey o ‘ilk’ masum(!) yanlışla başlıyor. Buna tedbir alınmadığı, kayıtsız kalındığında ise ‘büyük suç’a davetiye çıkmış oluyor. İlk söylenen yalan, ilk atılan tokat, ilk aldatma, ilk hırsızlık... Her şey böyle başlıyor.

Gerek şehir yaşamımızda gerek sosyal ve özel hayatımızda Zimbardo’nun ‘kırık cam teorisi’nden öğreneceğimiz çok yok mu sizce? Üstelik New York gibi bir şehir, bizim için ‘denemesi’ni yapıp başarmışken...

(Pembe CANDANER – 29.03.09)